





Proua Gyllembourg loeb J. L. Heibergile ja tema abikaasale novelli. Autor Wilhelm Marstrand



Johanne Luise Heiberg. Autor Wilhelm Marstrand

Näidendi kirjutamisel on kasutatud Johanne Luise Heibergi memuaare „Mälestustes uuesti läbielatud elu“ („Et liv gjenoplevet i erindringen“, 1891–1892) ja selle tegelased on ajaloolised isikud, olgugi et 1856. aastaga dateeritud Heibergide ja Hans Christian Anderseni kohtumist, mida näidendis kujutatakse, ei ole tõenäoliselt kunagi toimunud.

Autoriõigusi vahendab Eesti Teatri Agentuur.

Lavastuses kõlab menuett Johan Ludvig Heibergi laulumängust „Haldjamägi“, helilooja Friedrich Kuhlau.

### **Tallinna Linnateater**

Lai 23, Tallinn 10133

[linnateater.ee](http://linnateater.ee)

[facebook.com/linnateater](https://www.facebook.com/linnateater)

[twitter.com/linnateater](https://twitter.com/linnateater)

[instagram.com/linnateater](https://www.instagram.com/linnateater)

Kavalehe koostas Helen Männik,  
kujundas Katre Rohumaa

**Per Olov Enquist**

# Vihmausside elust

**Perekonnapilt 1856. aastast**

*Från regnormarnas liv, 1981*

Rootsi keelest tõlkinud **Arnold Ravel**,  
lavastuse jaoks mugandanud **Diana Leesalu**.

lavastaja	<b>Diana Leesalu</b>
kunstnik	<b>Karmo Mende</b>
helilooja ja muusikaline kujundaja	<b>Veiko Tubin</b>
valguskunstnik	<b>Emil Kallas</b>
koreograaf	<b>Maiken Schmidt</b>
etenduse juht	<b>Annika Rohtväli</b>

Esietendus 2. märtsil 2019 Taevalaval.

Etendus on kahes vaatuses.

Trupp tänab Eva Velskerit.

Teatri peanäitejuht: Elmo Nüganen

Teatri direktor: Raivo Pöldmaa

# Osades

Johanne Luise Heiberg

Johan Ludvig Heiberg

Hans Christian Andersen

Kiillaspea

**Hele Kõrve**

**Rain Simmul**

**Sander Roosimägi**

(külalisena)

**Helene Vannari**

või **Anne Reemann**

Kaks sootaimet: sama lähtekoht, sama ülespoole pürgimine. Ja kaks keelt, eri kogemustemaailma peegeldust.

Elav keel: sootaimet keel. Surnud keel: see, mis pidi andma talle pileti valitsevasse klassi, kultuurimaailma nabasse. Esmajoones teatrisse.

Sinna sihhib tema auahnus, mis on täitmatu. Ta ju teab, kui väike on taani valitsev intellektuaalne rühm, arvata viisteist inimest, ja kogu see valitsev maffia elab Kopenhaagenis. Teistes maades on samasugused rühmad. Ta seisab, nagu anuvalt selle valitseva rühma poole pööratud, seab ennast nende stiili, stiilitunde, kanoniseeritud maitse järgi, apelleerib nende poole, roomab nende ees tähelepanuärataval viisil (aga valitsev intellektuaalne eliit ei taha, et tema ees roomataks tähelepanuärataval viisil, ta tahab, et tema ees roomataks diskreetselt, märkamatult, tasakesi kenasti silmatorkamatult vingerdades). Ja samal ajal, otsekui möödaminnes, kirjutab ta muinasjutte: tolles teises keeles. Pisut stiilitult, pisut juhuslikult. Tolles keeles, mis pärineb maailmast, kus ta üles kasvas, kus ta juured olid.

P. O. Enquist



# ELAV KLASSIK P. O. ENQUIST

## **Anu Saluäär**

**Loomingu Raamatukogu toimetaja**

Igäüks, kes tahab Per Olov Enquisti (s 1934) loomingu lähemalt ja laiemalt tutvuda, haaraku Loomingu Raamatukogu järele. Aastate jooksul on sarjas ilmunud neli vihikut: 1984 „Vihmausside elust“ (tlk Arnold Ravel), 1998 filmijutustus „Hamsun“ (tlk Ülev Aaloe), 2002 kaks draamateksti: „Tribaadide öö“ ja „Pildimeistrid“ (tlk Ülev Aaloe)

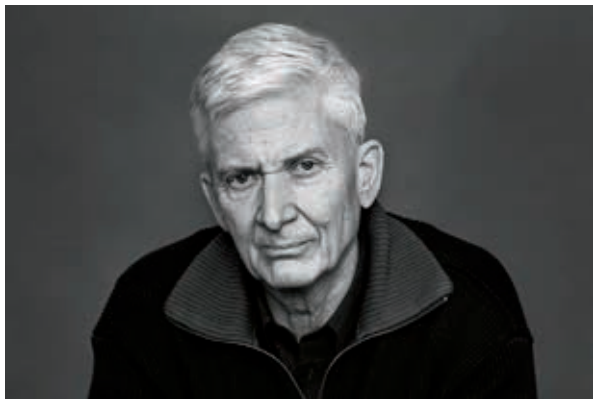


Foto: Ulla Montan

ning 2009 sümbolistlik või sürreaalne lühiromaan „Allatõugatud ingel“ (tlk Mati Sirkel). Viimast koos suure ajaloolise romaaniga „Ihuarsti visiit“ (eesti keeles ilmunud „Põhjamaade romaani“ sarjas, tlk Anu Saluäär) hinnatakse kui rootsi kirjanduse aegumatuid pärleid („Tuhat rootsi klassikut“).

Eesti lugeja tegi Enquistiga esimest tutvust juba 1975. aastal, kui Ülev Aaloe tõlkes ilmus tema „Magnetisööri viies talv“ (originaalis 1964) – ajalooaineline ja samas XX sajandiga suhestuv romaan Šveitsi imearstist Mesmerist, „animaalse magnetismi“ prohvetist (romaanis Meisner). Siiani on tõlkimata Enquisti 1968. aastal ilmunud „Leegionärid“, uurimus Rootsi riigi südametunnistusel lasuvast skandaalsest baltlaste väljaandmisest 1946. aastal – teos, mille tagamaid valgustab P. O. E. 50 aastat hiljem oma elulooraamatus „Üks teine elu“ (2008). Kolmandas isikus kirjutatud 500-leheküljelise autobiograafia kokkuvõtte leiab huviline lugeja Ülev Aaloe pikas ja põhjalikus järelsõnas „Allatõugatud inglile“.

Enquist on ühiskonnatundlik kirjanik ning ajaloosündmused ja ajaloolised tegelased on enamasti ettekäändeks ja selgrooks kõikidele tema teostele. Iseasi, kuidas ta eeskujusid või prototüüpe oma käe järgi tõlgendab ning tegelasteks kujundab. Selles mõttes võib teda pidada rootsi Jaan Krossiks, ning

seda ka loomingu ulatuse ja kaalukuse poolest. Nii on suure ajalooromaani „Lewi teekond“ (2001) peategelaseks rootsi nelipühilaste äratusliikumise juht Lewi Pethrus, kelle mõju all oli Põhja-Rootsis Norrbottenis ka Enquisti enda lapsepõlvkodu. „Raamat Blanche’ist ja Mariest“ (2004) on kahe naise draama, üks neist Pariisi Salpetrière’i vaimuhaigla kuulus hüsteeriapatsient ja teine kahekordne Nobeli laureaat Marie Curie.

Omamoodi ajaloodraamad on ka P. O. E. stsenaariumid, draamad ja filmijutustused. Tema stsenaariumi järgi valmis Rootsi Televisioonis seriaal „Strindberg – üks elu“ (1984) ja Bille Augusti film „Vallutaja Pelle“ (1987). Filmijutustuse „Hamsun“ (aluseks taani kirjaniku Thorkild Hanseni kolmeosaline biograafia „Protsess Hamsuni vastu) tegi Jan Troell filmiks 1996. aastal.

Kultuuriloost ja ajaloolistest tegelastest inspireerinud lavadraamad süüvivad Enquisti juhtimisel kirjanike ja kunstnike alateadvuslikesse sügavikesse. „Vihmausside elust“ (1981) jutustab H. Chr. Anderseni ja Heibergide abielupaari keerulistest suhetest. „Tribaadide öö“ lähtub Strindbergi lühinäidendist „Tugevam“ ja lahkab kirjaniku esimest abielu. Näidendi „Pildimeistrid“ (1998) peategelased on Selma Lagerlöf ja Victor Sjöström (1879–1960, rootsi filmiklassik, kes alustas 1920ndatel tummfilmi-

režissöörina Lagerlöfi „Surmakutsariga“ ja lõpetas 1957 hiilgerolliga Ingmar Bergmani „Maasikavälvus“ professor Isak Borgina). „Pildimeistritele“ on autor lisanud traktaadi mõõdus järelsõna, kus ta avab oma tõlgenduse Selma Lagerlöfi loomingust. Taustaks on Enquisti enda aastatepikkune võitlus alkoholismiga, millest ta oli selleks ajaks üle saanud. Selma elus oli tema arvates määravaks isa joomatõbi, mis tegi noorest naisest n-ö kaassõltlase või kaassüüdlase. Isa rehabiliteerimisest ja mahajoodud mõisa tagasisaamisest sai Selma kinnisidee, mille ta lõpuks Nobeli preemia abil ka teoks tegi. Mårbackast sai eeskujulik mõis ja tänapäeval on see kirjanduslike palverännakute sihtkoht. „Pildimeistrid“ lavastas Kuninglikus Draamateatris Ingmar Bergman ja tegi sellest hiljem ka telefilm (2000).

1999. aasta aasta nobelist Günter Grass on öelnud, kui temalt küsiti järgmise võimaliku Nobeli auhinna kandidaadi kohta: „Ma soovin, et Rootsi Akadeemial leiduks julgust anda see suurele Euroopa kirjanikule Per Olov Enquistile...“

Kahjuks pole seda siiani juhtunud ja ei tea, kas enam juhtubki.

# JOHANNE LUISE HEIBERG

Johanne Luise Heiberg (neiupõlvenimega Pätges) sündis 1812. aasta talvel Kopenhaagenis saksa immigrantidest vanemate perekonda. Ta oli kaheksas ning ühtlasi eelviimane laps juudi päritolu ema ja kristlasest isa perekonnas. Naise lapsepõlv möödus kehvades tingimustes: tuba, kus pere elas, oli väga

Johanne Luise Heiberg. Autor Emil Bærentzen



väike ja nii kehv, et voodi küljes, kus Johanne Luise ema sünnitas, rippusid jääpurikad. Vaeste olude ja vanemate vägivaldsete tülide tõttu kasvas Johanne Luisest väga häbelik tüdruk, kes rääkis nii vähe, et teda peeti tummaks. Inimesed aga märkasid juba noores eas tüdruku ebatavapärast andekust. Kui Johanne Luise oli viieaastane, hakkas talle tantsutunde andma üks võõrastemaja kostiline. Vaid mõni aasta hiljem alustas ta õpinguid Taani Kuningliku Teatri balletikoolis. Väike Hanne kannatas välja õpetaja kepihoobid, sest armastas väga tantsimist. Teravalt nõelasid hoopis alandavad märkused tema vanamoodsate ja väikseks jäänud riiete kohta.

Johanne Luise valas viha- ja protestipisaraid, kui isa sundis teda oma võõrastemaja kõrtsis koos noorema õega klientide lõbustamiseks piljardilaual tantsima. Tüdruku päästis üks klientidest – Johan Gebhard Harboe, kes mitte ainult ei keelanud ära sellised esinemised, vaid tõi Pätgeside majja raamatuid, paberit ja pliiatseid. Ta oli Johannest võlutud ja teda liigutas tüdruku äng, nii et ta võttis endale kohustuseks õpetada Johanne Luise ja tema väike õde lugema ja kirjutama. Johanne Luise vanemad ei osanud ise kumbagi, aga nad lubasid Harboel sekuda ja tõenäoliselt isegi õhutasid takka tähelepanu, mida mees nende tütrele osutas. Harboe oli Johanne Luisest 13 aastat vanem. Ta saatis iga päev Johanne Luiset teatrisse ja tagasi, tegi talle ohtralt kingitusi

ning andis kõik, et muutuda tüdruku jaoks asendamatuks inimeseks. Johanne Luise mõistis, millist rolli Harboe tema elus mängis, päästes ta vanemate kodu vaesusest ja räpasusest, kuid üsna pea muutus mehe pidev füüsiline kohalolu järjest koormavamaks ja tema nõudmised väljakannatamatuks.

Tema pidev ebamugavus- ja süütunne, mida võimendasid kuulujutud tema ja Harboe kihlumisest, päädis sellega, kui Taani Kuningliku Teatri direktor korraldas nii, et ta sai asuda elama viiuldaja Frederik Thorkildsen Wexschalli ja tema näitlejannast abi kaasa Anna juurde. Nende külalishoone kodu oli paljude tolleaegsete artistide igapäevaseks tähtsaks kogunemiskohaks. Nendega koos koges Johanne Luise esimest korda elus, mida tähendab olla noor, sest nii tema keha kui hing oleks nagu tiivad saanud. Kogu aasta jooksul nautis ta kõikide tähelepanu ja imetlust. Mehed tiirlesid tema ümber, olid võlutud tema haldjalikkusest ja isikupärasest ilust. „Kui ta tuppa sisenes,“ kirjutab üks austajatest, „tundus meile, et ta ei tulnud mitte lihtsalt trepist alla, vaid laskus kuningannana meie keskele kusagilt oma muinasjutulistest ja unenäolistest valdustest.“

Aga Johanne Luise puhkuseaasta lõppes. Ja tema reputatsioonile kohaselt – kihlumisega. Üks noor näitleja, Christopher Hvid, tegi talle abieluettepaneku, aga enne, kui Johanne Luise jõudis sellele

vastata, teatas noormees teistele tuppa astunud inimestele, et nad on kihlatud.

See kogemata juhtunud kihlus ei tähendanud aga, et Johanne Luise oleks taganenud oma uskumusest, et kõikidest maailma kannatustest on kõige suurem abielu. Ta oli jäänud kindlalt ka oma veendumuse juurde, kui aasta varem oli talle esimest korda teinud abieluettepaneku Johan Ludvig Heiberg.

Selleks hetkeks oli Johanne Luisest saanud sage külaline Johan Ludvigi ja tema ema ühises kodus. Johani ema seltskonnas Johanne Luise avanes, ei olnud enam nii kinnine, rääkis järjest vabamalt ja paljusõnalisemalt. Johanne Luise tundis end järjest rohkem haritud ja kultuursete inimeste seltskonna osana. Pole imestada, et just Johan Ludvigi ema poole pöördus nutetud silmadega tüdruk siis, kui Wexschallid, kelle juures ta elas, lahutada otsustasid ja ta kodutuks jäi. Johani ema võttis ta oma hoole alla – esmalt kui kostilise ja siis juba kui minia. Ta nägi Johanne Luisest kedagi, kelles ühinesid nooruse soojus ja armastusväärus ning kogenud inimese tõsidus. Ja loomulikult nägi ta kõrvalt ka oma poja ebatavalist kiindumust Johanne Luisesse ning aitas seepärast naisel lõpetada mõttetu kihluse Christopher Hvidiga. Johan Ludvig, kes selleks ajaks oli endale isikliku korteri muretsenud, käis igapäevaselt neil ema juures külas ning tema kü-



laskäigud ja teravmeelsed vestlused muutusid kõigi jaoks päeva kõrgpunktiks. Kui Johanne Luise esimene heategija Johan Gebhard Harboe enesetapu sooritas, leidis Johanne järjest rohkem turvatunnet Heibergide kodust.

Teised prominentsed mehed, kes samuti Johanne Luisele abieluettepanekuid tegid, seadsid tingimuseks selle, et Johanne Luise lahkuks teatrist ja lõpetaks töö näitlejannana, kuna see võinuks kahjustada nende positsiooni ühiskonnas. Johan Ludvig koos emaga võttis vastupidise positsiooni. Nad leidsid, et Johanne Luise sundimine teatrile selga pöörama on sama julm kui lõigata ööbikul keel suust.

Johanne Luise Pätges ja Johan Ludvig Heiberg abielusid 1831. aastal ega andnud sellest esialgu kellelegi teada. Nad sõitsid mesinädalateks Kopenhaagenist väljas asuvasse villasse. Johani ema dekoreeris ja korrastas samal ajal maja, kuhu nad kõik kolmekeksi elama asusid. Johan Ludvig tahtis küll omaenda majapidamist, aga ema tegi talle selgeks, et tema jaoks oli see kooselamine elu ja surma küsimus. Johanne Luise aga oli liiga noor ja tänulik, et oma ämmale kuidagi vastu vaielda.

Johanne Luise tähelend teatris ei peatunud, vaid aina kasvas. Tema abikaasa jätkas talle näidendite kirjutamist. Johanne Luise mängis täiuslikult mitte

ainult satiirilistes komöödiates, vaid ka teiste Taani juhtivate dramaturgide romantilistes näitemängudes. Ta valati üle lillede, kingituste ja anonüümsete kirjadega. Näitlejanna kleidid ja soengud kujundasid moemaailma, tema pilte trükiti taskurättidele ja parfüümipudelitele. Paar päeva enne Johanne Luise 30. sünnipäeva korraldas üks Kopenhaageni tudeng tema auks öise tõrvikurongkäigu. Tema austajad vabastasid Johanne Luise tõlla eest hobused ning vedasid seda ise mööda tänavaid. Selle sündmusega austasid nad näitlejannat, kes kerkis oma karjääri alguses esile komöödiates mängimisega ning jõudis lõpuks keeruliste ja intrigeerivate naistegelaskujudeni, kes hakkasid näitekirjandusse ilmuma alates 1840ndatest.

Johanne Luise ühe esimestest suurtest draamarollidest kirjutas talle näitekirjanik Henrik Hertz, kes veetis terve suve Heibergide juures ja armus selle aja jooksul naisesse meeletult. Hertz nägi, et Johanne Luisel on lisaks vastupandamatule külgetõmbejõule ja armsusele ka tumedam pool, mis väljendus kohutavas üksindustundes ja vajaduses füüsilise kontakti järele. Lapsepõlvest alates oli Johanne Luise tundnud häbi oma ema juudi päritolu pärast. Ta pidas seda suureks patuks ning püüdis olla hea kristlane ja taanlane. Hertz, kes oli ka ise juut, tajus seda suurt konflikti Johanne Luise hinges. Ta sai aru, et naise edu, mis põhines suurel



Proua Gyllembourg loeb J. L. Heibergile ja tema abikaasale ette üht oma novelli. Wilhelm Marstrandi pilt Heibergide perekonnast on ajaloomaal, maalitud sugupõlve jagu hiljem, aastal 1870. Lugeva Thomasine Gyllembourgi nägu ei ole paista. See-eest ripub seinal Jens Jueli maalitud noore Thomasine Heibergi portree. Minia ja poeg, Johanne Luise ja Johan Ludvig istuvad hämarauses, vana naise tanuga kaetud pea ja käsikiri tõusevad aga kumendavalt esile, valgus peegeldub õmblustööl, Johanne Luise krael ja lambijalal. Marstrandi portree annab sel viisil peenetundeliselt mõista, et tollases kultuurielus oli minia ja poja võimupositsiooni varjatud kese kaugel eemal avalikkuse silmist ja kõrvust.

andel ja töökusel, mõjutasid ka hoopis teistsugused jõud. Johanne Luise ise kirjeldab seda olukorda oma memuaarides nii: „Kõik, kes mind laval nägid, pidasid mind õnnelikuks ja mänguhimuliseks lapseks, aga nad ei saanud aru, et tegelikult mõjutas nende alateadvust see lõputu melanhoolia, mis minus oli.“

Üks kriitik kirjutas: „Ainult läbi oma deemonite on proua Heiberg saanud suureks näitlejaks.“

Johan Ludvig õpetas Johanne Luisele filosoofiat, religiooni, esteetikat ning tema juhendamisel sai Johanne Luisest tõeline võõrustaja kõige kultuursemas ja peenemas kodus, mida külastasid alalõpmata kõik Kopenhaageni poliitikud, teoloogid, filosoofid ja teatraalid. Nii peeti Heibergide seltskonda pääsemist raskemaks kui kuninglikku õukonda. Aga see kõik, mis mõjus rikastavalt Johannele kui näitlejale, mõjus samal ajal laastavalt temale kui naisele, kes kannatas läheduse puudumise pärast ning ka sellepärast, et tal ei olnud lapsi.

Johanne Luise võime suunata oma kannatused kunsti ei vedanud teda alt ka siis, kui ta 1840ndatel armus oma lavapartnerisse Michael Wiehesse. Nendest said sajandi kuulsaimad armukesed. Ja seda veel kõigi silme all – laval. Pärast peaaegu kümme aastat kestnud ühiseid etendusi lahkus Wiehe teatrist koos sõbraga, kes oli vallandatud. Johannele tegi see väga haiget. Ta kirjutas oma memuaarides: „Mitte keegi ei ole mulle valmistanud rohkem valu kui tema. Ja sellele vaatamata arvan ma, et mitte keegi ei ole talle kunagi olnud kallim kui mina. Ma arvasin aastaid, et see, mis oli meie vahel, on hävimatult. Aga see kõik oli illusioon. Ta valas minu südamesse jäämäe.“



Johanne Luise Heiberg.  
Foto Harald Johan Casper Paetz

Hiljem tuli välja, et tegelikult oli mehe vallandanud Johanne Luise abikaasa Johan Ludvig, kellest oli vahepeal saanud Taani Kuningliku Teatri juht. Johan Ludvigi suhtumine pani aga tema naise väga keerulisse positsiooni. Olles samal ajal teatri direktori naine ning esinäitlejanna, sattus ta kahe sõjajalal oleva poole vahele. Ja loomulikult viis see ideoloogiline võimuvõitlus, pinge vana ja uue koolkonna vahel, mis tõi endaga kaasa Michael Wiehe'i lah-



Johanne Luise ja tema armastatu Michael Wiehe.

kumise, Johanne Luise lõpuks närvivapustuseni. Ta oli pikki aastaid teinud väga hoolega tööd, vahel mänginud lausa nelja erinevat suurt peosa seitsme päeva jooksul, olnud sealjuures enda vastu alati väga nõudlik ja andnud igal etendusel endast 100%.

1854. ja 1855. aasta suvel veetis ta aega Saksamaal spaades, lootes leida seal leevendust oma kõhu- ja küljevaludele. Tema koju saadetud kirjadest on tunda igatsust oma abikaasa järele, aga nad olid järjest rohkem lahku kasvanud. Johanne Luise kirjutas:

„Sinu igapäevases suhtumises minusse on midagi külma. Ükskõik, kui armastusväärne sa ka ei püüa olla. Sinu lahked mõtted ei jõua sinu sõnadesse. Sa ei tunne vajadust hellitada neid, keda sa armastad.” Aga Johan Ludvig ei mõistnud naise appikarjet. Seda ei mõistnud paraku ka tema arst. Üks pahan-das temaga tema melanhoolia hoogudele järeleand-mise pärast ja teine diagnoosis stressi ning soovitas võtta kuumi vanne.

Et lõpuks ometi oma vaimu puhata ja ängistavatest mõtetest lahti saada, hakkas Johanne Luise kirju-tama 1855. aastal memuaare. Ta tahtis keskenduda oma lapsepõlvele, noorusajale, abielule ja karjäärile ning kirjeldada seda arengut, mille ta oli läbi teinud.

Alguses arvas ta, et keegi tema väljaelamisi niikui-nii ei loe, nii et ta lubas endale omajagu nostalgiat ja läinud aegade kirjeldusi. Alguses olid tema kir-jutised palju helgemad kui hilisematel aegadel, mil kirjutamisest sai talle võimalus maailma eest põge-neda. Memuaaride kolmandas osas kaitses ta Johan Ludvigit tema opositsionääride eest.

Johanne Luise töötas teatris näitlejana 1864. aasta-ni. Hiljem naasis ta teatrisse ning töötas lavastajana aastatel 1867–1874. Selleks ajaks oli ta matnud nii mehe kui ämma, adopteerinud kolm väikest tüd-rukut, kes olid nooruspõlves Johanne Luise elus

suurt rolli mänginud heategija Harboe sugulased, ning ehitanud neile ühise kodu Kopenhaageni äärelinnas. Seal oli tal lukku käiv tuba, kuhu ainult tema ise sai minna. Seal lõpetas ta oma memuaarid. Johanne Luise suri 1890. aastal Kopenhaagenis. Tema memuaarid, millest on inspireeritud ka Per Olov Enquisti „Vihmausside elust“, avaldati neljas köites postuumselt.

Johanne Luise oma kolme kasutütre Anna, Sarah ja Selia Adelega. 1871





# JOHAN LUDVIG HEIBERG

Johan Ludvig Heiberg sündis 1791. aastal Kopenhaagenis kõrgest soost perekonda. Nii tema isa kui ka ema olid Taanis tuntud kirjanikud. Johani ema oli ka muuhulgas kirjanik, kes avaldas oma teoseid varjunime all ja hoidis oma identiteedi saladuses. Johani isa saadeti 1800. aastal oma satiirilise poliitiliste artiklite pärast eksili, millele järgnes vanemate lahutus ning ema uus abielu.



Johan Ludvig Heiberg. Autor David Monies

Pärast vanemate lahutust kasvasid Johan Ludvigit nii vanavanemad kui isa lähedased sõbrad, kelle majas käis sageli kultuurikiht mõtteid vahetamas. Johan Ludvig aga ei tundnud end selles keskkonnas hästi ning kolis tagasi oma ema juurde. Olude sunnil intellektuaalselt varaküpseks saanud Heiberg kohtus isaga alles täiskasvanuna, kui sõitis 1819. aastal Pariisi, kus muuhulgas tegi tutvust prantsuse salongikomöödiate ning nende maitseka ja teravmeelse näitekunstiga. 1822–1825. aastal õpetas Johan Ludvig Kieli Ülikoolis lektorina taani keelt. Ehkki professori amet talle ei istunud, tegi Heiberg Saksamaal tutvust Hegeli filosoofiaga, mis sai Heibergi jaoks tema tuntud žanriteooria aluseks. Hegeli järgi tekib vastuoludest uus tervik, ja just selleks pidas Johan Ludvig vodevilli – žanri, mis ühendas draama, muusika, tantsu ja satiirilise vestluse.

Johan Ludvigi žanriteooria kohaselt olid erinevad draamažanrid hierarhiliselt määratletud. Ta pidas kõrgeimaks kunstiks draamat, millele järgnesid lüürika ja eepika. Sarnast määratlust järgisid kunstiteoste hindamisel ka Heibergi järgijad ja imetlejad. Žanriteooria tegi Heibergist Taani kuldajastu ühe mõjukaima kriitiku ja nn maitsekohtuniku.

Johan Ludvig nägi Johanne Luiset esimest korda laval mängimas ning läks kohe lava taha teistelt tema

kohta aru pärima. Johanne Luise oli siis 14 aastat vana, Johan aga 35-aastane Kieli Ülikooli professor. Johan võttis Johanne Luise kihlumisest keeldumise ja vastuarmastuse puudumise teate vastu viisakalt ning kohtles tüdrukut edasi sama lahkelt ja peenetundeliselt, andes tüdrukule teada, et ta jääb alati-seks tema lojaalseks ja ustavaks sõbraks. Aga ta ei lasknud tegelikult kunagi Johannest Luisest lahti. Johanne Luise ei olnud mitte ainult tema armastatu, vaid ka tema muusa. Johan kirjutas ühe näidendi teise järel spetsiaalselt Johanne Luisele, kes mängis laval rolle perfektselt. Tõenäoliselt ei saanud ta aru, et need rollid, mida ta mängis, ja need sõnad, mida ta tegelased rääkisid, olid tegelikult Johani armastusavaldused.

Johan Ludvig oli väga häiritud, kui Johanne Luise kolis noore ja lustaka Wexschalli perekonna juurde ning tema kihlust pidas ta märkimisväärseks, aga siiski ajutiseks tagasilöögiks. Tolleks ajaks oli ta endale kindlustanud dramaturgi ja tõlkija ametikoha Taani Kuninglikus Teatris ja kolinud koos oma ema Thomasine Gyllembourg-Ehrensverdiga elama ühte Kopenhaageni korterisse.

Johan Ludvig võitis Johanne Luise lõpuks enda poolele sellega, et ei nõudnud temalt midagi rohke-mat, kui tüdruk oli valmis andma. Ja tema ema aitas omalt poolt kaasa sellega, et pani noore näitlejanna

tundma tänulikkust selle üle, et nad teda nii väga hoiavad ja kaitsevad. Kolmekesi koos moodustasid nad purunematu ringi.

Johan Ludvig ei soovinud lapsi. Ta oli oma loomult läbi ja lõhki esteet ja iluihaleja ning talle meeldis liikuda pidevalt noorte tüdrukute seltskonnas. Johanne Luise oli näitlejana teinud kõik, mis temalt oli nõutud, ning mängis talle kirjutatud rolle vastupandamatu graatsia ja kergusega. Aga Johan Ludvig ei suutnud kunagi mõista Johanne Luise olemuse melanhoolset poolt. Ta pidas seda mingiks naiste ülitundlikkuseks, tujukuseks, mida oli võimalik kontrollida. Seetõttu ta ignoreeris naise tumedamaid tundeid ja sundis ta neid alla suruma. Ja seda Johanne Luise tegigi.

Johan Ludvigi edutamine Taani Kuningliku Teatri direktoriks toimus tema elus liiga hilja. Kaksikümmend viis aastat varem oli ta olnud revolutsiooniline näitekirjanik, tehes sentimentaalsuse ajastule lõpu ja toonud lavale ülipopulaarsed vodevillid. Lisaks sellele oli Heiberg väga terav kriitik. Tema kui kriitiku kindel maitse, mis põhines aastatepikkustel kirjandusõpingutel, ning tema oskus väljenduda teravalt, täpselt ja samal ajal elegantselt seadis lõpuks justkui standardid kõigi kirjanduslike saavutustele. Tema teadis täpselt, mis on hea, aga see asjaolu ei lasknud tal mõista, et ajad olid

muutumas. Sajandi keskpaigas peeti teda juba tagurlaseks ja vanamoodsaks. Uued revolutsioonäärid, teiste hulgas esinäitleja Frederik Ludvig Høedt ja vähemal määral ka Michael Wiehe, nõudsid rohkem realismi ja naturalismi. Nad tahtsid tõrjuda teatrist välja romantilise ilukõneluse ja nõudsid värsket mängustiili. Kui Johan Ludvig vallandas 1855. aastal Høedti, läks Johanne Luise armastatud lavapartner Wiehe koos temaga.

Johan Ludvigi ema suri 1856. aastal 83-aastasena. Sama aasta suvel otsustas Johan Ludvig intriigide tõttu teatrist lahkuda ja erru minna. Neli aastat hiljem, 1860. aasta augustis suri ka tema.

## HANS CHRISTIAN ANDERSEN

Hans Christian Andersen sündis 1804. aastal Taanis Odense linnakeses vaesesse perekonda. Tema vanemad olid lihttöölised – isa töötas kingsepana, ema pesupesijana. Anderseni on ka peetud kuningas Christian VIII sohilapseks, kes võis oma põgusa külaskäigu ajal Odensesse pesunaisega romantilise öö veeta – nii arvavad mõned Anderseni uurijad –, ent sellele väitele pole kinnitust leitud. Hans Christiani emal puudus korralik haridus, ent



Noor Hans Christian Andersen. Autor Christian Albrecht Jensen

ta tutvustas poisile juba varases lapsepõlves Taani folkloori. Kirjandusse ja teatrisse kiindunud isa viis Anderseni tihti etendusi vaatama. Poiss tundis suurt kirge kirjanduse, muusika, tantsu ja teatri vastu – ta veetis vaba aega ise nukuteatrit tehes ja lugusid kirjutades.

Anderseni isa suri, kui poiss oli 11-aastane. Pere vaesuse tõttu sai poiss hariduse kohalikest vaeslaste koolist, kus käis vaid siis, kui aega oli, ning teenis peamiselt perele elatist väiksemaid töid tehes. Tubakatehases töötades kahtlustasid tema kolleegid, et Hans Christian on hoopis tüdruk ning tõmbasid tal kord püksid kõigi silme ees alla. Iseloomult oli Andersen tavatult emotsionaalne nooruk ning pidi rinda pistma oma pikkusest ja ebatavalisest huvidest tingitud kiusamise ning erinevate hirmudega.

14-aastaselt suundus Hans Christian Kopenhaagenisse, et leida teatris tööd laulja, näitleja või tantsijana – tal oli nimelt kaunis sopranihääli. Teele sattus küll palju takistusi, ent Andersen pääses siiski Taani Kuningliku Teatri koorilauljaks tööle. Tema aeg sai aga ümber niipea, kui poisil tekkis häälemurre. Andersen pakkus teatrile lavastamiseks ka oma näidendeid, ent neid ei peetud sobivaks. Sellest hoolimata saavutas ta siiski Kuningliku Teatri juhi Jonas Collini soosingu, kes nägi tema näidendi-

tes potentsiaali ning abistas Anderseni finantsiliselt haridustee jätkamisega Slagelse ladina koolis ja Helsingöri gümnaasiumis. Andersen elas kooli direktoriga sama katuse all, keda ärritas tolle üliemotsionaalne natuur. Ühtlasi kiusasid Anderseni poisist mitu aastat nooremad klassikaaslased tema veidra välimuse, eesotsas pika nina pärast. See oli Anderseni jaoks väga raske aeg, kuna tal ei olnud eelnevat pikaajalist kooliskäimise kogemust ja ta pidi õppima kaheksa tundi päevas ladina ja heebrea keelt ning muid raskeid õppeaineid. Kuid neil aastatel kasvas temast, üsna primitiivsest poisist, tark ja haritud mees.

Collini abil jätkas Andersen 1827. aastal kooliteed Kopenhaageni ülikoolis. Loomingut lausa purskus temast – luule, proosa, artiklid, reisikirjad. Kaks aastat hiljem, 1829. aastal jõudis Taani Kuninglikus Teatris lavale tema esimene näidend.

1831. aastast reisis Andersen tihti mööda Euroopat ning pani muljed kirja. Pariisis kohtus ta teiste seas näiteks Victor Hugo, Balzaci ja Alexandre Dumas'ga. Oma karjääril saavutas ta läbimurde romaaniga „Improvisaator“ – autobiograafilise looga vaese poisi sulandumisest ühiskonda, sinnahulka „Inetust pardipojast“ teada ja tuntud eneseavastuse teema, mis kajastub ka Anderseni hilisemas loomingu. Romaan osutus rahvusvaheliselt väga menukaks ning oli kirjaniku eluajal tema edukaim teos.





Hans Christian Andersen.  
Foto: Thora Hallager

Anderseni tuntuimaks pärandiks on aga tema muinasjutud, mis on kirjutatud ajavahemikus 1835–1872. Ta hakkas muinasjutte kirjutama ajal, kui Euroopa kirjanduses valitses romantism. Üha süvenev huvi folkloori vastu aitas kaasa ka sellele, miks tema muinasjutud kiiresti populaarsuse saavutasid. Andersen ammutas sageli inspiratsiooni ka lapsepõlves kuulud folkloorilugudest, ent vaid 12 tema 156 muinasjutust on nendest inspireeritud. Tema tuntuimateks muinasjuttudeks on „Väike merineitsi“, „Keisri uued rõivad“, „Inetu pardipoeg“, „Lumekuninganna“, „Metsluigid“ jpt.

Aastatel 1840–1857 rändas Andersen ka Euroopast kaugemale, sealjuures Aasiasse ja Aafrikasse. Välisreisidel ja ka Taani kuulsuste kodudes viibides luges ta ette oma muinasjutte, teadmata alguses ilmselt isegi, et just need määravad talle koha maailmakirjanduses.

Anderseni muinasjutud on mitmeplaanelised ja sisutihedad ning kajastavad sageli täiskasvanute probleeme. Arusaam Andersenist kui lastekirjanikust põhineb suurelt osalt tema esimese, 1835. aastal ilmunud muinasjutukogu pealkirjal „Lastele vestetud muinasjutud”. Sama pealkirja all ilmusid kogumikud aastani 1843, mil viide lastele kaob. Alates 1852. aastast hakkas Andersen oma jutukesti eelkõige „lugudeks” nimetama. Oma ühes autobiograafias (kokku kirjutas Andersen kolm autobiograafiat) ütleb ta just selle termini sobivaima olevat.

Lisaks muudele takistustele pidi Andersen oma elu jooksul mitmel korral tunda saama ka vastamata jäänud armastust. Tema esimeseks armastuseks oli naine nimega Riborg Voigt, kes oli salaja kihlatud. Armastusest Riborgi vastu on saanud inspiratsiooni Anderseni nooruspõlve luuletused. Just Riborgilt saadud kiri leiti Anderseni kaelusest, kui mees suri. Tema teine vastamata armastus oli kuulus Rootsi päritolu ooperilaulja Jenny Lind, keda Andersen kohtas 1840. aastal. Andersen ei abiellu-

nud aga kunagi. Palju on spekuleeritud tema orientatsiooni teemal ning sahistatud tema väidetavatest afääridest Taani aristokraadi Henrik Stampe ja Kuningliku Teatri balletiartisti Harald Scharffiga, ent kahtlused homo- või biseksuaalsuse osas pole kunagi kinnitust saanud. Andersen oli platooni-line armastaja – tema eluloo uurijate arvates polnud tal ühtegi intiimsuhet, vaid kõik toimus tema kujutluses.

Hans Christian Andersen suri 1875. aastal oma kodus Rolighedis. Ta on maetud Kopenhaagenisse. Tema heategija Edvard Collin ja tema naine maeti mehe kõrvale, kuid aastaid hiljem matsid sugulased abielupaari ümber teisele surnuaiale.

Alates 1956. aastast antakse iga kahe aasta tagant välja Hans Christian Anderseni kirjanduspreemiaid, millega pärjatakse silmapaistvaid lastekirjanikke ja illustreerijaid. Anderseni sõnadele kirjutatud Otto Lindbladi laulu „Ma olen skandinaavlane“ peetakse Taani mitteametlikuks hümniks.

# KRAHVINNA DANNER JA KUNINGAS FREDERICK VII

Louise Christine Rasmussen (1815–1874), tuntud kui krahvinna Danner, oli Taani balletitantsija ja näitleja. 1841. aastal sai ta lapse Taani kõige tähtsama ajalehe omaniku Carl Berlingiga. Aasta hiljem lahkus ta teatrist ning avas oma riidepoe. Rasmussen tutvus kroonprints Frederick VII-ga 1830ndatel aastatel Carl Berlingi kaudu ning oli temaga salasuhtes sellest ajast peale. Kuningas Fredericki kaks kroonprintsina sõlmitud abielu lõppesid mõlemad skandaalse lahutusega. Kui ta 1848. aastal kuningaks sai, soovis ta abielu sõlmida Louise Rasmusseniga, ent valitsus keelas selle ära põhjusel, et Frederickil polnud lapsi, kuid Louise Rasmusseniga saadud lapsed ei saanud naise madala päritolu tõttu troonile pretendeerida. Kuningas ei jätnud jonnini ning Louise Rasmussenist sai krahvinna Danner. Enamik Taani kõrgklassist ja haritlaskonnast oli avalikult selle abielu vastu, mille tulemusel hakati krahvinna Dannerisse põlastavalt suhtuma. Näiteks osalesid Frederick ja Louise ükskord kõrgklassi õhtusöögil, kus traditsiooniliselt oli kombeks ühel ülikul püsti tõusta ning öelda toost kuninga abikaasa terviseks. Tol korral seda ei tehtud, mille tulemusel kuningas vihastas, tõusis



Krahvinna Danner ja kuningas Frederick VII.  
Foto: Rudolph Striegler

püsti ning sõnas: „Kuna keegi ei tõsta minu naise auks toosti, siis ma teen seda ise.“ Pärast seda tõstsid kõik vastumeelselt oma klaasid.

1854. aastal ostsid Frederick VII ja krahvinna Danner mõisa pealinnast väljas, et oma eraelu segamatult nautida. Nendega koos kolis sinna ka krahvinna Danneri lapse isa Carl Berling, kes nimetati nende kammerteenriks. Tegelikult sahistati seltskondades, et tema ja kuningas Fredericki vahel oleval olnud homoseksuaalsed suhted. Kuningas Frederick VII suri 1865. aastal, Louise jäi mõisa elama oma elupäevade lõpuni. Ta rajas Frederick VII nimelise fondi vaestele töölisklassi naistele. Kui ta suri, pärandas ta oma mõisa oma vaestele teenijatüdrukutele.

## ANNA NIELSEN

Anna Helena Dorothea Nielsen (1803–1856) (neiu-põlvenimega Brenöe) oli üks oma aja kuulsamaid Taani teatrinäitlejaid ja metsosopraneid, kelle kodu oli teatringkondade põhiline kooskäimiskoht. Ta sündis Kopenhaagenis kompassimeistri tütreana. Kuni isa laostumiseni õppis ta tütarlastekoolis ning hiljem juba Taani Kuninglikus Teatris, kus debüteeris 1821. aastal. Teda saatis laval tohutu edu.



Anna Nielsen. Autor Carl Løfter. 1835

1823. aastal abiellus ta Norra viiuldaja Frederik Wexschalliga. Abielu ajal elas mõnda aega nende juures ka Johanne Luise Pätges (hilisem Heiberg), kelle haldjalikkusest ja isikupärasest ilust vaimustus pea kogu Wexschallide kodu sageli külastanud kultuurikiht. 1831. aastal lahutasid nad oma abielu ning kolm aastat hiljem abiellus naine näitleja Peter Nielseniga. Peeti väga skandaalseks, et ta lahutas ka oma teisest mehest, et veel kolmaski kord abielluda.

Nielsenist räägiti kui mitmekülgsest ja elavaloomulisest suurepärase häälega näitlejannast. Ta mängis tundlikult ja poeetiliselt, kõige paremini õnnestus

tal allasurutud tugevate emotsioonide mängimine. Kui karjääri alguses sai teda näha romantiliste naiskangelannade rollides, siis hiljem mängis ta väga paljudes erinevates rollides. Kuulsaks sai ta Adam Oehlenschlägeri näitemängudes, ent ühtlasi osales Nielsen ka Johan Ludvig Heibergi läbilöögivate villides. Nielsen oli üks realistliku ja naturalistliku mängustiili kõige tulisemaid pooldajaid ja propageerijaid, ühtlasi ka üks Johanne Luise Heibergi suurimaid konkurente Taani Kuninglikus Teatris. Nielsen oli teatris aktiivne kuni oma surmani, 1856. aastani.

## TAANI KUNINGLIK TEATER

Taani esimene rahvuslik teater asutati Kopenhaagenis 1748. aastal. Peagi pärast teatrimaja pidulikku avamist sai aga selgeks, et hoone jääb oma 600-kohalise saaliga Taani publikule väikeseks. Et mahutada suuremat hulka, ehitati saali ümber, mille tulemusel mahtus saali 800 vaatajat. Ühtlasi rajati ka ruumid dekoratsioonide ladustamiseks. 1767. aastal kohandati kuningas Christian VII initsiatiivil tollane kuninglike tallide esimene korrus täiendavaks teatrisaaliks.





Taani Kuninglik Teater. Foto: Axel Kuhlmann

Teatri algusaastatel oli trupp tagasihoidlik, koosnedes kaheksast meesnäitlejast, neljast naisnäitlejast, kahest meestantsijast ja ühest naistantsijast. Aastakümnetega kasvas teatrist mitmekülgset repertuaari pakkuv suurteater, mille struktuur on üsna sarnane tänapäevale, kus mängitakse nii draama-, ooperi- ja balletilavastusi kui ka kontserte.

Taani Kuningliku Teatri oluliseks lisakomponendiks on olnud ka haridustegevus. Kuningliku Teatri balletikool asutati juba 1771. aastal. Kaks aastat hil-

jem avati ka vokaalakadeemia, millest sai eelkäija ooperiakadeemia. Draamakool asutati aastaid hiljem.

Kuningas Frederik VI, kes sai troonile 1808. aastal, osales monarhidest kõige aktiivsemalt teatri juhtimises, seda nii administratiivsel kui ka loomingulisel tasandil. Teatri arhiividokumentidest paljastub, et kuningas võttis vastu otsuseid, alustades palgatõusust ja lõpetades näiteks baleriinidele kingade ostmisega. „Taanis on ainult üks linn ja üks teater,“ ütles filosoof Søren Kierkegaard pilgates.

19. sajandi keskpaigas, Taani kuldajastul, oli Taani Kuninglik Teater kultuurielu kese – siin kogunesid kuulsaimad kirjanikud ja kunstnikud ning just seal vahetati muljeid kultuuriteemadel, aga jagati ka kõige kõmulisemat klatši.

1849. aastal kaotati Taanis absoluutne monarhia. Kuninglikust teatrist sai linnateater ning sellega kadus monopoolne staatus etenduskunstidega tegelenud truppide seas. Uus riigivõim määras, et teater peab teenima kogu rahvast. Ajaga hääbunud teatrihoone polnud enam võimeline võistlema uute tekkinud teatrirühmituste võimsate lavadega, mistõttu otsustati teatrile ehitada tuttuus hoone. Vana hoone kõrvale valmiva uue teatrihoone disainisid William Dahlerum ja Ove Pedersen, vana hoone

lammutati. Uus lava (mida täna tuntakse „Vana lava“ nime all) õnnistati sisse 1874. aastal ning see sobis eeskätt ooperi- ja balletilavastuste mängimiseks, ent mitte nii hästi draamalavastuste mängimiseks.

Teatrihoone ehitati 1842. aastal ümber, kuid suleti 1881. aastal, kuna oli äärmiselt tuleohtlik. Alates 1922. aastast asub nendes ruumides Taani teatrimuuseum.

Oma 250-aastase ajaloo jooksul toimusid suurimad muudatused 21. sajandi alguses. 2001. aastal algas Kopenhaageni keskuses otse Amalienborgi kuningalossi ja Marmorkiriku vastas uue ooperimaja ehitus. 15. jaanuaril 2005 avati Holmeni saarel kuningliku galakontserdiga arhitekt Henning Larseni projekti järgi ehitatud Operaen, mis kujunes ooperite ja ballettide esitamise ning kontsertide korraldamise keskuseks.

Juba alates 1880. aastast oli Kopenhaagenis olnud arutusel sõnalavastusteks spetsiaalse teatrimaja ehitamise vajadus. Kahel korral oli plaan vett vedama läinud maailmasõdade tõttu. Ka rahalised raskused olid olnud ehitamisel takistuseks.

Lõpuks, pärast 128 aastat kestnud hoovõtmist sai plaan teoks. 2008. aastal valmis Kuningliku Teatri struktuuri kuuluv Taani Kuninglik Mängumaja (Skuespilhuset), mis on sõnalavastuste keskus. Tulemus oli sedavõrd hea, et 2008. aastal kuulutati hoone aasta parimaks ehitiseks Euroopas. Teater asub Kopenhaageni sadamas Nyhavnis Amalienborgi lossi vahetus läheduses. See marmorist ja klaasist rajatis on ehitatud vee äärde nii, et 40% sellest hoonest asub vee kohal. Mängumajas on kolm saali (650, 250 ja 100 kohta).

Kuningliku teatri valduses on ka 1931. aastal valminud „Kuldnokapesa” (Stærekassen), tänapäeval tuntud kui „Uus lava” (Ny Scene). Omal ajal ehitati see Kungens Nytorvile kuningliku teatri laienduseks, et oleks sobiv koht draamaetenduste läbiviimiseks. Selles majas resideeris mõnda aega ka Taani Ringhääling. Kui 2008. aastal valmis Skuespilhuset, rentis kuninglik teater selle etendustemaja Kultuuriministeeriumi halduses olevale Paleede- ja Kulturiagentuurile (Slots- og Kulturstyrelsen). Nüüd kasutatakse seda *art déco* parimas stiilis ehitatud hoonet ka kontsertideks ja konverentsideks. Etendustesaalis on 775 kohta.

Tänapäeval kuulub Taani Kuningliku Teatri kättesse kolm hoonet: vana maja Kongens Nytorvi väljaku ääres (originaalne Taani Kuninglik

Teater), Holmenis asuv ooperimaja Operaen ja Taani Kuninglik Mängumaja (Skuespilhuset) Kvæsthusbroenis, mis oma kolme lavaga on Kopenhaageni sõnalavastuste keskus.

## „HALDJAMÄGI“

„Haldjamägi“ on Johan Ludvig Heibergi tuntuim koomiline näidend, millele kirjutas muusika Friedrich Kuhlau. Seda peetakse Taani rahvusromantiliseks suurteoseks, milles on põimitud kahe traditsioonilise ballaadi tekst ja meloodia ning Taani folkloorist tuntud tegelaskuju: Haldjakuningas. Heibergilt tellis teose kuningas Frederik VI, kes soovis teha pulmakingituse oma tütrele Vilhelmine Mariele ja tema väljavalitule Frederik Carl Christianile (kuningas Frederik VII). „Haldjamägi“ esietendus Taani Kuninglikus Teatris 6. novembril 1828. aastal ning sellest ajast peale on see Taani teatris väga populaarne lavateos.

„Haldjamägi“ sisaldab ka laulu nimega „Kong Christian stod ved højen mast“, mis on Taani Kuningriigi üks kahest hümnist. Kui esimest kasutatakse Taani kuningliku perekonna juuresolekul, siis riigihümn „Der er et yndigt land“ kõlab, kui kuninglikku perekonda juures ei viibi.

# Töörühm

**Lavastusjuht** Mart Saar

**Etendusteenistuse juht** Kristi Pumbo

**Dekoratsioonid** Pärtel Tall, Tiit Villemsoo,  
Airi Look, Rene Vernik, Roman Kuznetsov

**Kostüümid** Ene Palu, Aalja Soome,  
Airiin Saar, Tiina Uibo, Jaana Leib

**Heli** Haar Tammik, Arbo Maran, Indrek  
Tiisel, Lauri Urb, Nikita Šiškov

**Valgus** Neeme Jõe, Silver Savik, Teet  
Orupõld, Talis Toit, Sten Ojaperv

**Rekvisiit** Terje Kessel-Otsa, Veeli Tamm,  
Margus Mänd, Liisa Tetsmann

**Grimm** Anu Konze, Enda Karimõisa, Annifrid  
Muda, Marika Paesalu, Heldi Aun-Trepp

**Riietajad** Külli Pavelson, Anneli Kõrvel,  
Õnne Meronen, Maris Mihašova

**Lava** Jaak Kaljurand, Jaan Kaljurand,  
Tarvo Elblaus, Jarko Rahnel, Jasper Roost,  
Joonas Eskla, Ilmar Aru, Rein Jurna

**LED lahendused** Alvar Pällo ja Superhands OÜ

# **Tallinna Linnateatri toetajad ja koostööpartnerid**

Tallinna Kultuuriamet  
Kultuuriministeerium  
Eesti Kultuurkapital

**Hooaja peatoetaja** Utilitas

**Suurtoetajad** Espak, Nordecon, ABC Motors

**Toetajad** Advokaadibüroo COBALT,  
Advokaadibüroo TurnStone, Collistar,  
Dr. Hauschka, Floorin, Igepa, Ilotrükk,  
e-toidupood FOODMOOD, Medicum,  
MyFitness, Pariisi Vesi, Pro Beauté, Ühisteenused

**Meediapartnerid** Eesti Rahvusringhääling,  
Meedius Eesti

**Publikut kostitavad** Paulig, Fazer Eesti,  
Greenfield, Marmiton, Reval Kondiiter

Täname: Eesti Draamateater

# LEIDA RAMMO LINNATEATRI FOND

Eesti Rahvuskultuuri Fondi juures tegutseva Leida Rammo Linnateatri fondi eesmärgiks on toetada Tallinna Linnateatrit ning tunnustada teatri loomingulist kollektiivi.

Annetusi Leida Rammo Linnateatri fondile saab teha:

**Saaja:** Sihtasutus Eesti Rahvuskultuuri Fond

**Pank:** EE672200221001101347  
SWEDBANK

**Selgitus:** Annetus  
Leida Rammo Linnateatri fondi



## TALLINNA LINNATEATER ON EESTI ESIMENE ROHELINE TEATER!

See kavaleht on valmistatud Ecolabeli sertifikaadiga märgistatud paberist.

Loe roheline kontori kohta lisaks:  
[ekja.ee/et/roheline-kontor/](http://ekja.ee/et/roheline-kontor/)

